

ਪ੍ਰੋ. ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਨੇ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਦੀ ਸ਼ਹੀਦੀ ਬਾਰੇ ਆਪਣੇ ਵਿਚਾਰ ਸੰਗਤਾਂ ਸਨਮੁੱਖ ਰੱਖੇ

ਵਾਸ਼ਿੰਗਟਨ ਡੀ.ਸੀ., (ਐਸ.ਐਸ. ਮਨਕੂ) - ਸਿੱਖ ਇਤਿਹਾਸ ਤੋਂ ਸਿੱਖਿਆਵਾਂ ਸਬੰਧੀ ਜਾਣਕਾਰੀਆਂ ਬਾਰੇ ਆਪਣੇ ਵਿਚਾਰ ਅਤੇ ਸੰਗਤਾਂ ਦੀ ਸਨਮੁੱਖਤਾ ਦਰਸਾਉਣ ਲਈ ਪ੍ਰੋ. ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਵਲੋਂ ਬੀਤੇ ਦਿਨੀਂ ਵਰਜੀਨੀਆ ਅਤੇ ਵਾਸ਼ਿੰਗਟਨ ਦੇ ਵੱਖ ਵੱਖ ਗੁਰੂਘਰਾਂ 'ਚ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਬਾਣੀਆਂ 'ਚ ਦਰਜ ਵਾਕਾਂ ਅਤੇ ਸ਼ਬਦ ਸਮੇਤ ਪੂਰਨ ਵਿਸਥਾਰ ਨਾਲ ਆਪਣੀ ਸੋਚ ਦਾ ਦਾਇਰਾ ਔਰੋ ਵਧਾਇਆ ਗਿਆ। ਉਹ ਇੱਥੇ ਪੁਰਾਣੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਤੋਂ ਹੱਟ ਕੇ ਹਾਲ ਹੀ ਵਿੱਚ ਸ਼ਹੀਦੀ ਦੇ ਸਿਰਤਾਜ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਦੀ ਸ਼ਹੀਦੀ ਬਾਰੇ ਹੋ

ਰੇ ਸਮਾਗਮਾਂ 'ਚ ਹਿੱਸਾ ਲੈਣ ਲਈ ਵੱਖ ਵੱਖ ਗੁਰੂਘਰਾਂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਵੀ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਸ ਦੌਰਾਨ ਉਹ ਸਮਾਂ ਮਿਲਣ 'ਤੇ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਦੀ ਸ਼ਹੀਦੀ ਦੀ ਅਹਿਮੀਅਤ ਅਤੇ ਅੱਜ ਲਈ ਕਾਇਮ ਮਿਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਸ਼ਹੀਦੀਆਂ ਬਾਰੇ ਲਿਖੀਆਂ ਗਈਆਂ ਲਿਖਤਾਂ ਅਤੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਨੂੰ ਸੰਗਤਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਸਾਂਝਾ ਕੀਤਾ

ਗਿਆ। ਇੱਥੋਂ ਦੇ ਇਕ ਗੁਰੂਘਰ ਵਿੱਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਆਪਣਾ ਪੂਰਾ ਧਿਆਨ ਸ਼ਹੀਦੀ ਵਿਸ਼ੇ 'ਤੇ ਕੇਂਦਰ ਕਰਦਿਆਂ ਵਿਚਾਰਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਕੀਰਤਨ ਰਾਹੀਂ ਵੀ ਆਪਣੀ ਧਾਰਮਿਕ ਪ੍ਰਵਿਰਤੀ ਦਾ ਪ੍ਰਵਾਹ ਕੀਤਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਸਾਹਿਬ ਵਲੋਂ ਲਿਖਤ ਤੋਂ ਦਰਜ ਵਾਕਾਂ ਦੀ ਪੂਰੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰ ਕੇ ਵੀ ਸੁਣਾਈ। ਜਿੱਥੇ ਕਿਤੇ ਸ਼ਬਦ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਿੱਤੂ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਬਣੀ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਹਰ ਪਾਸੇ ਤੋਂ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਬਾਕਾਇਦਾ ਵਿਆਖਿਆ ਕੀਤੀ। ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ 'ਪਉੜੀ ॥ ਬਿਨੁ ਸਤਿਗੁਰ ਕਿਨੈ ਨ ਪਾਇਓ...' ਦਾ ਉਚਾਰਨ ਕਰਕੇ ਦੌਰਾਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਅੱਜ ਵੀ ਇਹ ਤਕਰੀਰ ਸਮਾਜਿਕ ਪ੍ਰਾਣੀਆਂ 'ਤੇ ਲਾਗੂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਮਿਲਣ ਦੀ ਚਾਹ ਉਠਦੀ ਹੈ ਪਰ ਉਹ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦਾ ਕਿ ਜਿਸ ਨੂੰ ਉਹ ਮਿਲਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਕਿੱਥੇ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਕੌਣ ਹੈ। ਭਾਵ ਕਿ ਉਹ ਸਿਰਫ ਆਪਣੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਨੂੰ ਤਾਂ ਜਾਣਦਾ ਹੈ ਪਰ ਜ਼ਰੂਰਤ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਕਰਨ ਲਈ ਮਿੱਥ ਵੱਲ ਜਾਂਦਾ ਜਾਂਦਾ ਹੀ ਭਟਕਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਹ ਆਪਣੀ ਮੰਜ਼ਿਲ ਤੋਂ ਤਾਂ ਦੂਰ

ਚਲੇ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਲਟਾ ਸਮਾਜ ਨੂੰ ਕੂਰਾਹੇ ਪਾਉਣ ਲਈ ਪੌੜਾਂ ਛੱਡ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚਾਰਾਂ ਨੂੰ ਬਾਦਲੀਲ ਤੋਂ ਤਕਰੀਰ ਸਮੇਤ ਉਦਾਹਰਣਾਂ ਦੇ ਕੇ ਤਸਦੀਕ ਕੀਤਾ। ਅਗਲੀ ਸਤਰ 'ਸਤਿਗੁਰ ਕੀ ਬਾਣੀ ਸਤਿ ਸਤਿ ਕਰਿ ਜਾਣਹੁ...' ਇਸ ਵਾਕ ਬਾਰੇ ਬੋਲਦਿਆਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਕਿਸੇ ਵੀ ਇਨਸਾਨ ਭਾਵੇਂ ਕਿ ਉਹ ਕਿੰਨਾ ਵੱਡਾ ਹੋਵੇ, ਬਾਰੇ ਦੁਨੀਆਂ ਦੀ ਮਾਰਗ ਦਰਸ਼ਕ ਲਿਖਤਾਂ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਿਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ, ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਉਸ ਦੀ ਬਾਤ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਨੇ ਸਾਰਥਿਕਤਾ ਵੱਲ ਲਿਜਾ ਕੇ ਭਲਾਈ ਲਈ ਲਿਖੇ ਸ਼ਬਦ ਨਾ ਮੰਨੇ ਹੋਣ। ਇਸ ਦੌਰਾਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਜਹਾਂਗੀਰ ਵਲੋਂ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਲਿਖਤ ਦਰਜ ਸਬੰਧੀ ਕੀਤੇ ਸਵਾਲ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਵਲੋਂ ਦਿੱਤੇ ਜਵਾਬ ਬਾਰੇ ਵੀ ਦੱਸਿਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਮੇਂ ਦੀ ਨਜ਼ਾਕਤ ਅਤੇ ਘਾਟ ਨੂੰ ਪਰਖਦਿਆਂ ਆਪਣੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਨੂੰ ਛੇਤੀ ਅਤੇ ਰਫਤਾਰ ਭਾਵੇਂ ਤੱਥ ਦਿੱਤੀ ਪਰ ਹਰ ਗੱਲ ਨੂੰ ਬਾਕਾਇਦਾ ਸੰਗਤ ਦੇ ਕੰਨਾਂ ਤਾਈਂ ਸਪੱਸ਼ਟ ਪਹੁੰਚਾਉਣ ਦਾ ਯਤਨ ਵੀ ਜਾਰੀ ਰੱਖਿਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਦੀਆਂ ਲਿਖਤਾਂ 'ਚ ਦਰਜ ਮਹਾਂਕਾਲ ਬਾਰੇ

ਸਿੱਕੇ ਦੇ ਦੋਹਾਂ ਪਾਸਿਆਂ ਵਾਂਗ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦਿੱਤੀ। ਕਿਤੇ ਮਹਾਂਕਾਲ ਨੂੰ ਰਖਵਾਲਾ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਤੇ ਕਿਤੇ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਮੰਤਵ ਲਈ ਵਰਤਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਅਜਿਹੇ ਕਈ ਸ਼ਬਦ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਕਾਰਨ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਅਤੇ ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਵਿਚਾਲੇ ਦੁਵੱਲੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਨੂੰ ਅਣਗੋਲਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਬੋਧਕ ਹੁੰਦਿਆਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮਹਾਂਕਾਲ ਸ਼ਰਾਬ ਪੀਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਕਿ ਸ਼ਰਾਬ ਦੀ ਥਾਵੇਂ ਕਈ ਧਰਮਾਂ ਵਿੱਚ ਮਦਿਰਾ ਤੇ ਹੋਰ ਕਈ ਨਾਂ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਹਨ, ਜਦੋਂ ਕਿ ਸਭ ਦਾ ਕੰਮ ਨਸ਼ਾ ਹੀ ਹੈ। ਕਲਾਕਾ ਸ਼ਬਦ ਵੀ ਅਜਿਹੀ ਹੀ ਬਿਰਤੀ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਦੀ ਸ਼ਹੀਦੀ ਦਾ ਕਾਰਨ ਕਈ ਇਤਿਹਾਸਕਾਰ ਚੰਦੂ ਵਿਵਾਦ ਨੂੰ ਦੱਸਦੇ ਹਨ ਜਦੋਂ ਕਿ ਸ਼ਹੀਦੀ ਇਕ ਸਿਧਾਂਤ ਵੀ ਹੈ। ਚੰਦੂ ਦੀ ਹਰ ਚਾਲ ਨੂੰ ਅਸਫਲ ਕਰਨ ਲਈ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਸ਼ਹੀਦੀ ਨੂੰ ਪਹਿਲ ਦੇ ਦਿੱਤੀ। ਇਹ ਸ਼ਹੀਦੀ ਮੌਜੂਦਾ ਦੁਨੀਆਂ ਲਈ ਇਕ ਨਵਾਂ ਸੂਰਜ ਬਣ ਕੇ ਚਾਨਣ ਰੱਖੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਆਪਣੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਵਿੱਚ ਮੁਸਲਮਾਨ ਬਣਨ ਦੀ ਤਰਤੀਬ ਤੋਂ ਲੈ

ਕੇ ਕਈ ਹੋਰ ਸ਼ਬਦਾਂ ਬਾਰੇ ਵੀ ਪਿਛਲੀ ਅਤੇ ਅਗਲੀ ਗੱਲ ਨੂੰ ਮਿਲਾ ਕੇ ਅਰਥ ਦੱਸਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਪ੍ਰੋ. ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਹਰ ਵਿਚਾਰ ਅਤੇ ਵਿਆਖਿਆ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਬਾਕਾਇਦਾ ਕਹਿੰਦੇ ਰਹੇ ਕਿ ਉਹ ਕੋਈ ਜੱਜ ਜਾਂ ਵੱਡੇ ਵਿਦਵਾਨ ਨਹੀਂ ਹਨ, ਜਿਹੜੇ ਆਪਣੀ ਲਿਖਤੀ ਅਤੇ ਸੋਚਣੀ 'ਤੇ ਖੁਦ ਵਿਰੋਧ ਦਰਜ ਕਰਵਾ ਸਕਣ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸੰਗਤਾਂ ਅਤੇ ਮਹਾਂਕਾਲ ਸ਼ਰਾਬ ਪੀਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਕਿ ਵਿਚਾਰਾਂ ਸਬੰਧੀ ਪੁੱਛ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਭਾਵੇਂ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਸਰੀਰਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇਸ ਦੁਨੀਆਂ 'ਚ ਨਹੀਂ ਦਿਸੇ ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰਲਾ ਆਤਮਿਕ ਰੱਬ ਉਹ ਸ਼ੈਅ ਸੀ ਜੋ ਅੱਗ ਨਾਲ ਸਭਨਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਇਹ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਜੀ ਦੇ ਅੰਦਰ ਵਾਸ ਕਰ ਗਿਆ। ਭਾਵ ਕਿ ਸਿੱਖੀ ਅਤੇ ਸਿੱਖੀ ਦੀਆਂ ਸਿੱਖਿਆਵਾਂ ਸਮੇਤ ਗੁਰੂਆਂ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਤੇ ਸਿਧਾਂਤ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਚੱਲਦੇ ਰਹੇ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਦੇ ਗੁਰੂਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਉਪਦੇਸ਼ ਹੋਏ ਸਨ, ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਜੀ ਨੇ ਵੀ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਆਏ ਆਤਮਿਕ ਗੁਰੂ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਸੁਣੀ ਅਤੇ ਬਿਲਕੁਲ ਸਿੱਖੀ ਦੇ ਅਨੁਕੂਲ

ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਬਸਰ ਅਤੇ ਸਿੱਖਿਆਵਾਂ ਦਾ ਪਸਾਰਾ ਕੀਤਾ। ਚੰਦੂ ਦਾ ਵਹਿਮ ਟੁੱਟ ਗਿਆ ਕਿ ਕਿਸੇ ਇਕ ਸਿੱਖ ਨੂੰ ਸ਼ਹੀਦ ਕਰ ਦੇਣ ਨਾਲ ਸਿੱਖੀ ਖ਼ਤਮ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ। ਇਸ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਉਪਦੇਸ਼ ਅਤੇ ਬਹੁਪੱਖੀ ਸਿੱਖਿਆਵਾਂ ਬਾਕਾਇਦਾ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਵਾਹ ਹੁੰਦੀਆਂ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਪ੍ਰੋ. ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ

ਸਾਨੂੰ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜਾਂ ਕੋਈ ਵੀ ਹੋਰ ਧਾਰਮਿਕ ਗ੍ਰੰਥ ਪੜ੍ਹਨ ਵੇਲੇ ਉਸ ਦੀ ਮੂਲ ਭਾਸ਼ਾ ਅਤੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਸਮੇਤ ਵਿਆਖਿਆ ਵੀ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਇਹ ਪੜ੍ਹਨਾ-ਪੜ੍ਹਾਉਣਾ ਇਕ ਰੱਟਾ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਨਾਲਾਇਕ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਲਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਜੋ ਵੀ ਪੜ੍ਹੇ, ਜੋ ਵੀ ਸਿੱਖੇ ਤਹਿ ਦਿਲੋਂ ਅਤੇ ਆਤਮਿਕ ਅਤੇ ਜ਼ਮੀਰੀ ਆਵਾਜ਼ ਸੁਣ ਕੇ ਅਰਥ ਵਿਚਾਰੋ, ਤਾਂ ਹੀ ਇਸ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਉਪਦੇਸ਼ ਅਤੇ ਬਹੁਪੱਖੀ ਸਿੱਖਿਆਵਾਂ ਬਾਕਾਇਦਾ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਵਾਹ ਹੁੰਦੀਆਂ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਪ੍ਰੋ. ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ

Photographs by SS Manku

